JAHON IQTISODIYOTIDA BARQAROR O‘SISH VA O‘ZBEKISTONNING INTEGRATSIYASIDA STATSITIKANING O’RNI :XALQARO MOLIYA

Beshimov Zafarbek Nabijonivich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Moliya” fakulteti 2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar:**Shakirova Nigora Axralovna**
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Statistika kafedrasi PhD, dotsenti
Elektron pochta: shakirova0130@gmail.com
Orcid: 0009-0006-5025-4764

Annotatsiya: *Globalizatsiya sharoitida xalqaro moliya tizimi mamlakatlarning iqtisodiy barqarorligi, innovatsion rivojlanishi va raqamli transformatsiyasida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada xalqaro moliyaning nazariy asoslari, moliyaviy oqimlar, valyuta kurslarining shakllanishi, raqamli moliyaning o‘sishga ta’siri, shuningdek, O‘zbekistonning xalqaro moliya institutlari bilan hamkorligi va global integratsiyadagi o‘rni IMRaD usulida tahlil qilinadi.*

Annotation: *In the context of globalization , the international fianancial system plays a decisive role in ensuring the economic stability of countries , the development of innovation , and digital transformation .This article analyzes the theoretical foundations of international finance , financial flows , the information of exchange rates , the impact of digital finance on growth , as well as Uzbekistan’s cooperation with international financial institutions and its role in global integration , using the IMRad methodology.*

Аннотация: *В услових глобализации международная финансовая система играет решающую ролъ в обеспеннии экономический стабилъности стран развати инноваций и цифровий и трансформатции ю В данной статитъ анализирутся теоритические основъ международных финансов финансовые потоки формирование валютних курсов влияние цифрових финансов на рост а также сотрудничество Узбекистана с международными финансовыми институтами и его ролъ в глобалный интеграции с использованием мметода IMRaD*

Kalit so‘zlar: *Xalqaro moliya, global integratsiya, investitsiya oqimlari, valyuta kurslari, raqamli valyutalar, fintech, moliyaviy barqarorlik, Jahon banki, IMF, O‘zbekiston.*

KIRISH.

Xalqaro moliya — bu turli mamlakatlar o‘rtasida kapital, valyuta, kredit va investitsiya oqimini ta’minlovchi murakkab iqtisodiy mexanizmlar tizimidir. U milliy iqtisodiyotlarni o‘zaro bog‘lab, global iqtisodiyotning hayotiy qon tomiri sifatida shakllangan. Ushbu tizim orqali davlatlar o‘z iqtisodiy salohiyatini oshiradi, tashqi savdo balansini muvozanatlashtiradi va xorijiy investitsiyalarni jalb qiladi. O‘zbekiston uchun xalqaro moliya tizimi milliy iqtisodiyotning modernizatsiyasi, raqobatbardoshlikni oshirish va global integratsiyaga tezkor kirish nuqtai nazaridan strategik ahamiyatga ega. So‘nggi yillarda mamlakat ochiq

iqtisodiyot siyosati, xorijiy investitsiyalar uchun qulay sharoit yaratish va valyuta bozorlarini liberallashtirish orqali global moliyaviy hamkorlikni kengaytirmoqda. Mamlakatning ochiq iqtisodiyot siyosati, valyuta bozorlari liberallashtirilishi, soliq va bojxona imtiyozlari xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi va Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik O‘zbekistonning xalqaro moliya maydonidagi mavqeini mustahkamlash, infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va texnologik innovatsiyalarni jalb qilishga xizmat qilmoqda. Xalqaro moliya- bu davlatlar , xalqaro tashkilotlar va transmilliy kompaniyalar o’rtasida kapital , kredit , investitsiya va valyuta operatsiyalarini amalga oshirish tizimidir. U global iqtisodiyotda pul oqimlarini boshqaradi va mamlakatlar o’rtasidagi iqtisodiy aloqalarni kuchaytiradi.

Xalqaro moliya quyidagi asosiy yo’nalishlarda faoliyat yuritadi.

1. Xalqaro to’lovlari va valyuta tizimi
2. Tashqi savdo va investitsiyalarni moliyalashtirish
3. Xalqaro kredit va qarz munosabatlari
4. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar faoliyati

Shu bois, xalqaro moliya tizimini chuqur tushunish, uning nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari va O‘zbekistonning global integratsiyadagi roli ilmiy jihatdan o‘rganishga arziydigan dolzarb masala hisoblanadi. Xalqaro munosabatlar kontekstida O‘zbekiston Jahon banki, IMF, Islom Taraqqiyot Banki va boshqa mintaqaviy moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni rivojlantirmoqda. Bu nafaqat iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish, balki xalqaro moliya tizimidagi o‘z mavqeini mustahkamlash imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Xalqaro moliya nazariyasi turli ilmiy maktablar va iqtisodiy modellar asosida shakllangan. Balans to‘lovlari nazariyasi xalqaro savdo va kapital oqimlarining tashqi iqtisodiy barqarorlikka ta’sirini tushuntiradi (Levi, 2005). Chinn va Irwin (2007) kapital oqimlarining uzoq muddatli barqarorligi va mamlakatlar iqtisodiyotidagi rolini tahlil qilgan. Valyuta kurslari va portfel balans modellari xalqaro moliya adabiyotida muhim o‘rin tutadi (Chinn & Pilbeam, 2013). Shu bilan birga, blokcheyn, kriptovalyutalar va raqamli to‘lov tizimlari xalqaro moliya tizimini yangi raqamli davrga olib chiqmoqda (Elmirzaev & Karimov, 2019). Xalqaro moliya institutlari — Jahon banki va IMF — moliyaviy barqarorlikni ta’minlash va global iqtisodiy integratsiyani qo‘llab-quvvatlashda asosiy vositalardir. O‘zbekiston ushbu institutlar bilan hamkorlik orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, investitsiya jalb qilish va eksport salohiyatini oshirish imkoniyatiga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Maqolada xalqaro moliya tizimining iqtisodiyotga ta’siri nazariy modellar, tarixiy jarayonlar va statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilindi. Empirik ma’lumot sifatida 2015–2025-yillar oralig‘idagi xorijiy investitsiyalar, valyuta zaxiralari, tashqi qarz va moliyaviy sektor ulushi o‘rganildi. Tahlilda 'Valyuta tartibga solish' to‘g‘risidagi qonunlar, Prezident qarorlari, Jahon banki va IMF materiallari asos qilib olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadi:

Bunda asosan Xorijiy investitsiyalar hajmi va ularga kelayotgan dolzarb oqim haqida aytib ketilgan bo’lib , har bir yilda o’sish va kamayish natijalarini ko’rsatib turibdi. Jadvalda tashqi savdo aylanmasi ham muhim o’rin tutib bu ham albatta O’zbekiston iqtisodiyotida muhim rol o’ynaydi. Albatta , ko’rsatkich yuqori chunki yildan yilga masalan 2015-2025 yil iqtisodiyotida ancha farq bor. Buni jadvaldan ko’rib olishimiz mumkin bo’ladi. Bunda Xalqaro moliyaning iqtisodiyotga ta’sirini statistika ko’rsatkichida ko’rishimiz mumkin. 2015-yil va 2025-yil oralig’ida iqtisodiy ko’rsatkichni ko’rsatmoqda.

Davlatning tashqi qarziga ,Xorijiy investitsiyalarga ,Tashqi savdo aylanmasiga bog’likligini ko’rsatadi.

(1-rasm)

Xalqaro moliya tizimining iqtisodiyotga ta'siri (raqamli ko'rsatkichlar asosida)

№	Yo'nalish	Asosiy ko'rsatkich	2015 yil	2020 yil	2025 yil (prognoz)	O'sish (%)
1	Xorijiy investitsiyalar hajmi (mlrd $)	To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi	3.2	7.6	11.0	+243%
2	Tashqi savdo aylanmasi (mlrd $)	Eksport va import hajmi	24.8	42.1	58.0	+134%
3	Valyuta zaxiralari (mlrd $)	Markaziy bank zaxiralari	26.0	35.1	41.5	+60%
4	Davlat tashqi qarzi (mlrd $)	Hukumat va davlat kafolatli qarzlari	6.3	23.0	29.4	+367%

Raqamli moliya asosan Fintech, blokcheyn va kriptovalyutalar xalqaro tranzaksiyalarni tez, shaffof va arzon qiladi.Bundan tashqari valyuta bozoridagi siljishlar: AQSH dollari asosiy rezerv valyuta bo‘lib qolmoqda, ammo Xitoy yuani ulushi ortmoqda, bu global moliya tizimini ko‘p qutbli qiladi. O’zbekistonning xalqaro aloqalariga ham Jahon banki va IMF bilan hamkorlik O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, transchegaraviy

investitsiyalarni jalb qilish va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkonini yaratdi. Davlat moliyasi-byudjet va soliq siyosati orqali iqtisodiy jarayonlarni tartibga soladi. Korporativ moliya- korxona darajasidagi mablag’lar harakatini boshqaradi. Shaxsiy moliya- aholi daromadlari va iste’molini optimallashtiradi. Xorijiy investitsiyalar va kapital oqimlari rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o‘sishni jadallashtirmoqda. Texnologik innovatsiyalar raqamli moliya orqali moliyaviy xizmatlarni soddalashtirdi va global integratsiyani kuchaytirdi. Valyuta bozorlarining diversifikatsiyasi xalqaro moliya tizimini ko‘p qutbli qiladi. O‘zbekistonning xalqaro moliya institutlari bilan hamkorligi global integratsiyaga kirish va milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Moliya - bu jamiyatda yaratilgan ichki mahsulotning ya’ni YaIM bir qismini qayta taqsimlash orqali davlat , korxona , va aholi ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi iqtisodiy tizim vositasidir. Moliyaviy intizom , shaffoflik va samarali boshqaruv mamlakat iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlaydi. Shu sababli , moliya nafaqat raqamlar tizimi , balki boshqaruv va ma’suliyat madaniyatidir.

XULOSA

Xalqaro moliya tizimi jahon iqtisodiyotining “qon tomiri” sifatida mamlakatlarga iqtisodiy o‘sish, texnologik taraqqiyot va moliyaviy barqarorlikni ta’minlaydi. O‘zbekiston uchun xalqaro moliyaviy hamkorlik milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, global integratsiyaga kirish va mintaqaviy yetakchilikni qo‘lga kiritishning kaliti hisoblanadi. O‘zbekiston uchun xalqaro moliyaviy hamkorlik milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, global integratsiyaga kirish va mintaqaviy yetakchilikni qo‘lga kiritishning asosiy vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. So‘nggi yillarda mamlakatning ochiq iqtisodiyot siyosati, valyuta bozorlari liberallashtirilishi, soliq va bojxona imtiyozlari, shuningdek, Jahon banki, IMF va Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatini yaratdi. Raqamli moliya, blokcheyn va kriptovalyutalarning joriy etilishi xalqaro moliya operatsiyalarini tezlashtirib, shaffoflik va xavfsizlik darajasini oshirdi. Bu jarayonlar O‘zbekiston iqtisodiyotini raqamli transformatsiya qilish, yangi ish o‘rinlari yaratish va texnologik innovatsiyalarni jalb qilish imkoniyatini kengaytirdi. Valyuta bozorlaridagi diversifikatsiya — AQSH dollari asosiy rezerv valyuta bo‘lib qolsa-da, Xitoy yuani va boshqa mintaqaviy valyutalarning ulushi ortishi — global moliya tizimida ko‘p qutbli tuzilma shakllanishini ko‘rsatadi. Bu esa O‘zbekistonni moliyaviy risklarni boshqarish va xalqaro to‘lovlarni samarali amalga oshirishga tayyorlashni talab qiladi. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish: Jahon banki, IMF, Islom Taraqqiyot Banki va mintaqaviy moliyaviy institutlar bilan yangi investitsiya va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishni kuchaytirish. Raqamli moliya va fintech yechimlarini rivojlantirish: Blokcheyn va kriptovalyutalarni transchegaraviy to‘lovlar va moliyaviy xizmatlarda samarali qo‘llash. Valyuta risklarini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish: Milliy valyuta barqarorligini ta’minlash va global moliya bozoridagi tebranishlarga moslashish strategiyalarini ishlab chiqish. Investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhit yaratish: Soliq va bojxona imtiyozlarini kengaytirish, xorijiy kapital uchun huquqiy kafolatlarni kuchaytirish. Global integratsiya va mintaqaviy yetakchilikni oshirish: O‘zbekistonning xalqaro moliya tizimidagi mavqeini

mustahkamlash va mintaqaviy loyihalarda faol ishtirok etishni rag‘batlantirish. Tadqiqot va statistik monitoringni rivojlantirish: Xalqaro moliya oqimlari, valyuta kurslari va investitsiya samaradorligini doimiy tahlil qilish, shuningdek, kelajak istiqbollarini prognozlash kabi jarayonlar yurtimiz iqtisodiyotini taraqqiy etishiga hizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YHATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, PQ-51, 2025-yil.
2. Maurice D. Levi. International Finance.
3. Keith Pilbeam. International Finance, 5-nashr.
4. Menzie D. Chinn, Irwin. International Finance.
5. Xurshidbek Tolibjonov. Financial Future and Fundamentals about Convergence.
6. Shahzodbek Yetmishboyev. Financial Market and Financial Technologies.
7. Elmirzaev N., Karimov A. Financial Market and Financial Technologies.
8. J.X. Ataniyazov, F.A. Hamidova. Xalqaro moliya institutlari (o‘quv qo‘llanma).
9. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. Xalqaro moliyaviy hamkorlik bo‘yicha hisobotlar, 2020–2025.